

ANMELDELSE

Gergen, Kenneth. *The Saturated Self. Dilemmas of Identity in Contemporary Life*. N.Y. Basic Books, 1991, 295 sider. (Anmeldt af Klaus N. Nielsen)

Bogens titel kan oversættes til det "mættede" selv. Gergens bog er under alle omstændigheder solid kost for interesserede i det moderne selvs skæbne samt en appetitvækker for folk, der er sultne efter en bredere forståelse af de postmoderne problemstillinger.

Bogens tema er de forandringer, der er sket med det moderne menneskes identitet. Hermed behandler den en problemstilling, som for alvor blev rejst med Riesmanns "Det ensomme masse-menneske", og som i begyndelsen af firserne fik en renæssance med Laschs "Den narcissistiske kultur", for blot at nævne to centrale værker, der altfavnende behandler forandringerne i det moderne menneskes situation. Men Gergens bog tilføjer debatten nye aspekter. Specielt den teknologiske udviklings betydning for vor forståelse af os selv er central i Gergens undersøgelse.

Bogens struktur understøtter emnet. Hvert kapitel er et essay for sig, og kun periodevist er der dialog mellem de forskellige kapitler. Gergen henter stof fra alle skufferne i den moderne kultur og forsøger således ikke at præsentere et nyt overordnet perspektiv, der giver orden i kaos - tværtimod.

I bogens første kapitel gennemgår han det skred, som identitetsspørgsmålet i de senere år har undergået. Han beskriver, hvordan debatten om det postmoderne har rokket ved selvbegrebets betydninger. Et selvbegreb som ifølge Gergen har sine rødder i en modernitet, der hører en hengangen verden til.

Gergen afdækker den moderne forståelse af selvet ved at gribe tilbage til romantikken. Vi kommer igennem en række romantiske digtere, filosoffer og komponisters forståelse af selvet. Vi får serveret et tidsbillede, hvor selvet er følsomt, dybt og autonomt. Gergen trækker nogle fine linjer fra romantikken frem til psykologer som Freud, Fromm, Horney og Rogers, der hver især står i dyb gæld til romantikkens forståelse af selvet.

Modernismen er ifølge Gergen romantikkens arvetager, og han sætter modernismen lig med oplysningstiden, hvor man stræber efter fremskridt, sikker viden og teknologisk udvikling. Modernismen betoner således den ydre verdens betydning for menneskets udvikling, og adfærdspsykologien bliver talerør for modernismens forståelse af selvet.

Gergens brug af romantikken og oplysningstiden er vigtig for at forstå forudsætningerne for hele den moderne diskussion om selvet. Men selve Gergens historiske forståelse af romantikken og oplysningstiden er mangelfuld, og hans brug af de to tidsperioders forståelse af selvet er ofte uklar.

Gergen afdækker i en lang række analyser, hvordan det moderne selvbegreb er blevet udhulet i et USA, hvor dagligdagen er domineret af den moderne teknologi. Med afsæt i sin hverdag kommer Gergen med mange eksempler. Han beskriver, hvordan de interpersonelle forhold fra nær og fjern trænger sig på.

På kontoret venter en telefaxmeddelelse på Gergen, da han vender tilbage fra en konference i Washington. I samme øjeblik træder ynglingsstudenten ind og begynder en diskussion om forskellige etiske problemstillinger. Konversationen bliver afbrudt af et opkald fra forlæggeren i London, derefter ringer en bekendt fra Oslo og tilsidst afbryder sekretæren med de sidste par dages post. Efter en lang arbejdsdag venter familien, diverse opkald på telefonsvareren, post samt 32 lokkende fjernsynskanaler. På trods af det lidt krukke eksempel er Gergens pointe klar: for 15 år siden var fantasien for fattig til at forestille sig, hvor dominerende teknologien ville blive i vores hverdag.

Teknologien vender op og ned på mange forhold og ofte på måder, som kun de færreste har kunnet forudse. Gergen nævner for eksempel, hvordan fjernsynet er blevet et medie, der påvirker forholdet mellem forældre og børn. Børnene får meget tidligt et indblik i forældrenes forunderlige verden via TV-skærmen. Her flimrer voksertilværelsens konflikter og nederlag for børnene og nedbryder dermed deres forestilling om den idealiserede, ndimensionelle voksne.

Med disse eksempler og mange andre argumenterer Gergen for, at teknologien ændrer karakteren af vores omverdensforhold. De sociale forhold bliver brede, overfladiske, hurtige, spredes over tid og rum. Vi er alle ifølge Gergen ramt af "multifrenia". Det vil sige, at vi spreder vores selvinvesteringer over en lang række felter, der konstant er i forandring. Vi har hele tiden mulighed for at spille et nyt selv. Denne tilstand af multifrenia er ikke kun det enkelte menneskes problem, men lader sig i høj grad også aflæse i tidens forsøg på at forstå sig selv. Gergen gennemgår centrale aspekter af den postmoderne debat, hvor sandhed er blevet afløst af spørgsmålet om perspektiv. Sandhedens garant, videnskaben, forstås ikke længere som en refleksion over historisk betingede sociale processer. Virkeligheden er således en social konstruktion og rationalitetsbegrebet et spørgsmål om at konstituere bestemte magtstrukturer.

Gergen trækker en lang række linjer mellem den postmoderne debat og det moderne menneskes situation. Fællestrækket er, at forestillingen om en overordnet helhed, der giver sammenhæng, er under opløsning. På baggrund af de opløsningstendenser, som det postmoderne er et udtryk for, stiller Gergen spørgsmålstejn ved, om vi i det hele taget kan opretholde en forståelse af individet som autonomt. Gergen argumenterer for, at vi må forlade denne opfattelse og forstå mennesket i de relationer, det befinder sig i.

Han fremdrager centrale elementer ved det relationelle selv, en betegnelse der dækker det, Gergen undervejs kalder den postmoderne identitet. Han betragter den postmoderne identitet som en identitet, der i langt højere grad end tidligere er bevidst om, at det er i de sociale relationer, at identiteten opstår og fastholdes. Gergen viser, hvordan en lang række undersøgelser stiller spørgsmålstejn ved, om hukommelse, følelser og moral kan forstås ud fra det enkelte menneske, eller om det kun er muligt gennem den sociale kontekst at forstå disse vigtige psykologiske størrelser.

Det lykkes Gergen at fastholde et kulturkritisk perspektiv på det rationelle selv. Han påpeger, hvordan de sociale forholds teknologisk

betingede mætning udhuler selvet og gør det skrøbeligt. Spredningen af de sociale forhold undergraver først og fremmest familien som arnestedet for intimitet og sammenhæng og afløses af det overfladiske spil og en række stivnede positurer. Gergen beskriver endvidere den vestlige kultur som et karneval af tom selvrefleksion og ironi. Det postmoderne selv bliver i karnevalet en social kameleon, der skifter farve efter omgivelserne. En sammensat personlighed, der bruger de forhåndenværende midler til at falde i med miljøet, uden smålig skelen til modsætninger eller selvmodsigelser.

Afslutningsvis vender Gergen sig mod en nærmere behandling af den postmoderne kultur. Han stiller spørgsmålet, om vi skal forstå den nuværende samfundsmæssige tilstand som modernismens, og dermed hele vor kulturs forfald, eller om der er tale om begyndelsen på en ny og bedre samfundsorden.

Gergen argumenterer for de positive aspekter ved et pluralistisk samfund. Han fremhæver, at i et pluralistisk samfund kommer flere med i beslutningsprocesserne, at der bliver mere accept mellem de forskellige grupperinger, samt at der i det hele taget bliver åbnet op for feed-back mulighederne i forhold til de forskellige magtinstitutioner. Med andre ord skulle der blive løst mere op for de samfundsmæssige spændinger. De sociale og racemæssige uroligheder, der for nylig hærgede Los Angeles, har dog overhalet Gergen indenom. Alt tyder på, at de konflikter, der hersker i de amerikanske samfund, ikke er blevet mindre, men i en lang periode blot har været mindre synlige. Hvis sandhed blot er et spørgsmål om perspektiv, så har store dele af det amerikanske samfund valgt det perspektiv, der hedder "at sætte kikkerten for det blinde øje" i disse sociale spørgsmål. Det rejser i det hele taget spørgsmålet, om det postmoderne samfund, hvor teknologi og massekommunikation spiller en central rolle, ikke blot udvander alvorlige samfundsmæssige modsætninger. Gergen berører kun lige dette problem.

Men det ændrer ikke på hovedindtrykket af bogen. Gergens undersøgelse er vigtig og væsentlig for vor forståelse af de forandringer, hele identitetsspørgsmålet er inde i.

Gergens formår at "mixe" personlige oplevelser, abstrakte filosofiske analyser og konkrete eksempler med en lang række nyere psykologiske undersøgelser. Han serverer således en læsevenlig cocktail, man i perioder nyder, uden at sidde tilbage med en bismag som emnet ellers ofte efterlader. Den "collageagtige" skriveform, som Gergen anvender, gør, at bogen belyser tunge teoretiske problemstillinger med en sjælden klarhed og tilføjer analyserne overraskende nye vinkler.

Men i perioder, specielt i bogens sidste halvdel, kører Gergen i tomgang. Alt for mange eksempler, analyser og undersøgelser bliver trykket frem for at belyse problemstillinger, som han tidligere i bogen grundigt har gjort rede for.

Gergens bog kan anbefales som en scanning af de mange emnefelt, som er vigtige for forståelsen af det moderne menneskes identitet. En lang række af de mindre analyser i bogen lader sig nemt bruge til introduktioner eller diskussionsoplæg, hvis debatten om det postmoderne skal bevare sin friske smag i en større forsamling.

Velbekomme.